

rodoljubne solzavosti. Slovenci smo in moramo ostati tudi vnaprej narod dela, ne vzdihovanja in solza. Dobri so še članki: «Naše vodne sile», «Zadruگارstvo u Istri», «Rokodelska obrt na Goriškem», «Mlekarstvo in sirarstvo», dočim pogrešamo poročil o premnogih panogah duševnega udejstvovanja naših ljudi, vsaj poskus statističnega pregleda o fluktuaciji našega v Italiji avtohtonega življa, pregled naših izgub v zadnjem petletju na vseh poljih javnega življenja, naše stališče do novih sodržavljanov in do njihove kulture, predvsem pa vsaj obris vodilne ideje našega življenjskega programa, materijelnega, a še bolj duševnega. Z drugimi besedami: problem obstanka slovenskega naroda v Julijskih provincah. Radi bi čuli prepričevalno besedo, ki bi nam potrdila, kar vsi upamo: da državna meja ne more pretrgati vezi med nami in rojaki onkraj, da usoda našega naroda v Italiji odvisi končno le od njegove odpornosti, žilavosti in organizirane volje do življenja.

Na koncu izdajatelj polaga malo obračuna za povojna tri leta 1919—1922. Podaja bibliografijo vseh v našem jeziku na italijanskem ozemlju izišlih književnih in glasbenih izdanj, razen tega pa podaja še seznam vseh naših primorskih kulturnih delavcev, umetnikov in znanstvenikov.

Knjigi so priložene štiri reprodukcije Pilonovih ujedkovin, portretna skica G. A. Kosa, Bucikov damski portret in zelo posrečena, «portretiranca» (pisatelja Franca Bevka) točno karakterizujoča, karikatura L. Špacapana. Ujedkovine so precej medlo reproducirane, tako da je njihov pravi izraz skoro docela izgubljen. V «Glavi starca», ki je tudi v reprodukciji ohranila svojo markantno strogost, je pokazal umetnik nemalo obvladanje tehnike in precejšnjo impulzivnost linije. Ipak mi je «Ponte Vecchio», risarsko morda šibkejše delo, čuvstveno bližji, neposrednejši in bolj Pilonov. V ostalih grafikah je hladni razum preveč očiten, premalo pa je iskrene topline in osebnosti risarjeve. Omenil bi samo «Predmestje», ki je značilno za razglabljalno socijalno usmerjeno naravo umetnikovo, pa vkljub svojemu pretresljivemu sujetu ne gane, ne zgrabi. Vkljub temu treba priznati Venu Pilonu prav častno mesto v slovenski grafični umetnosti, ki pa še izdaleka zanj ne znači vrhunca.

K. D.

Poljudna izdaja Prešernovih poezij ima pri nas že celo zgodovino, ki pa od drugega natiska naprej ni posebno častna za one, ki imajo z njo opravka.

Prvi natisk poljudne izdaje je kot nekaj pendant ilustrirani uredil pokojni L. Pintar; izšel je leta 1901. Oni, ki se za take reči zanimajo, vedo, kako zelo se je Pintar trudil s prireditvijo teksta in korekturo. Vedeli so torej, kaj pomeni na naslovni strani tehtni stavek «Uredil skript. L. Pintar». Kdor ni bil srečen posestnik izvirne Prešernove izdaje iz leta 1847., si je za mal denar kupil Pintarjevo «poljudno», ker je vedel, da ima v njej prvič zopet kolikor toliko pristno Prešernovo besedo. Drugje je namreč ni bilo: od Levstika naprej so vsi «izdajavci» Prešerna jemali njegove poezije pred se s šolmoštrsko namršenimi obrvmi in rdečo tinto pred seboj. Sirota Prešeren po njihovem ni znal slovenščine, in da ga te sramote pred današnjim svetom rešijo, so mu njegovo besedo «popravljali». Luka Pintar, skromni in zvesti varih Prešernove dediščine, se je prvi zavedel, da treba umetnikovo delo respektirati in da ljudje od njega ne pričakujejo Prešerna, kakor si ga je zamislil Luka, ampak kakršen je bil Francè sam. Pravi Francè, ki je pisal po svoje in ne kakor različni današnji «šolmoštri»! Tako je poleg reprezentativne salonske izdaje Prešerna zagledala svet tudi poljudna, skromna izdaja, ki si jo lahko vtaknil v žep in ki je dobro služila v šoli in pri študijah.

Ko je leta 1908. izšel drugi natisk, zopet s Pintarjevim imenom, je Pintar v «Ljubljanskem Zvonu» (1909, str. 414—416) odklonil zanj vsako odgovornost. Izdaja je bila prirejena za njegovim hrbtom, pod njegovim imenom je šlo v svet delo, ki je delalo njega samega odgovornega za napake, ki jih ni zakrivil on! In ko se je kljub temu protestu oktobra 1914 ponovilo ob tretjem natisku prav isto, se Pintar ni več oglasil: vojna furija je divjala po svetu, bile so druge skrbi, in zvesti varih Prešernove dediščine je bil že zapadel oni bolezn, ki ga je dobro leto kasneje rešila skrbi in jeze nad založnikom, ki za njegovo vestno in zvesto delo ni pokazal nobenega zmisla.

Po prevratu sta izšli, oskrbljeni od novega urednika, že dve novi izdaji, četrta v letu 1921., peta pred nedavnim. Obakrat je urednik odgovornost za svoje delo, ki ga je obakrat opravil brez umevanja svoje naloge in brez poznanja gradiva, naprtil na pleča pokojnemu Pintarju. Oba natiska nosita Pintarjevo ime, pravi urednik je ostal lepo neimenovan. Okoristil se je sicer s Pintarjevim delom, ni pa se okoristil z rezultati drugih prešernoslovcev, kar bi bil vestni Pintar brez dvoma storil, če bi mu to bilo mogoče.

Novi urednik je razširil, to je sled in dokaz njegovega dela, četrti natisk za triolet «Rotarjevima dekletoma», ki ga prejšnji natiski niso imeli. Nanj je bil prav krepko opozoril baš Pintar sam v svoji recenziji drugega natiska; kljub temu pa ga tretji natisk še nima! Druga sled in drugi dokaz njegovega «dela» pa je dejstvo, da v četrtem in petem natisku ravno ni nobenih sledov rezultatov novejših študij ob Prešernovem tekstu. Ta očitek zadene baš novega urednika, saj so vse te študije izšle po prvem natisku in je novi urednik tako imel celó dva krat priliko, da jih pri svoji izdaji porabi. Oglejmo si s te strani najnovejši, peti natisk!

Bistrovidni filolog Korš je prvi opazil in opozoril na dejstvo («Lj. Zvon», 1900, 808), da manjka v tekstu «Turjaške Rozamunde», kakor je izza izdaje Prešernovih «Poezij» iz leta 1847. pri nas običajen, med verzoma

«sestro vitez s sabo vzame,
rasti in podobe rajske»

en cel verz. Če pogledamo v «Čbelice» 3. zvezek, ga tam res najdemo: «Črnooko, svetlolično». Prešeren ga je pri kopiranju teksta za izdajo «Poezij» prezrl, izdajatelj Prešernovih poezij pa bi, če mu je to dejstvo znano, moral v novi izdaji ta lapsus popraviti!

Isti Korš je ravno tam opozoril na dejstvo, da manjka v romanci «Od zida nja cerkve na Šmarni gori» v uvodu III. odstavka tudi en cel verz. Ta romanca se je še leta 1923. v tem natisku ponatisnila v oni obliki, v kateri jo je prvič natisnil Levstik v svoji izdaji leta 1866. Levstik jo je priobčil po prepisu, ki mu ga je iz Prešernove zapuščine, zaprte in zaklenjene v Bleiweisovi miznici, oskrbel žurnalist Albin Arko. Pri tem prepisovanju pa se je Arku pripetila psihološko lahko umljiva pomota, da mu je oko preskočilo cel verz! Toda že leta 1910. je Grafenauer priobčil popoln tekst te romance po originalnem Prešernovem rokopisu («Čas», 1910, str. 219—222 = «Iz Kastelčeve zapuščine», str. 39—42). Od tam vemo že od leta 1910. naprej, da se mora v Prešernu dotično mesto glasiti:

«Zaprto žene je telo,
skrbi te, kam boš djal blago,
skrbi te starost brez otrok»,

na kar je Žigon (v «Slovanu» 1915, str. 347 v opazki pod črto) še prav posebno opozoril! Samo neimenovani urednik tega še v letu 1923. ne ve!

Mnogo preglavice je delal prešernoslovcem zagonetni Prešernov «Bog», ker nimamo nobenega avtentičnega Prešernovega tiska ali zapisa in ga poznamo šele od leta 1866. sem in samo v Levstikovi redakciji. Žigonu pa se je posrečilo iztakniti Levstikovo predlogo, Kastelčev rokopis, ki mu gre velika mera avtentičnosti. Ta zapis je prof. Prijatelj priobčil in obširno komentiral («Lj. zvon», 1921, str. 661). Po njem bi se odslej moral Prešernov «Bog» ponatiskovati; toda neimenovani urednik petega poljudnega natiska je še leta 1923. očitno prepričan, da je trud in delo naših znanstvenikov dobro samo za to, da ga ljudje njegove baže suverensko ignorirajo! Saj je zanj odgovoren — L. Pintar!

Nek napredek pa — bodimo pravični! — vendarle kaže ta peti natisk v primeri s četrtim: kot novost je vanj sprejeta Prešernova «Elegija svojim rojakom». Vzeta je iz Grafenauerjeve publikacije («Čas», 1910, str. 217 = «Iz Kastelčeve zapuščine», str. 34); toda zakaj je še vedno izpuščena balada «Ponočnjak», ki stoji ravnotam? («Čas», 1910, str. 219; «Iz Kastelčeve zapuščine», str. 36 = «Carniola», 1910, str. 13). Vse kaže, da je urednik pred redakcijo petega natiska samo površno prelistal Grafenauerjevo publikacijo v «Času» in vsled tega prezrl opozorilo na strani 219., kjer je povedano, kje je prvič natisnjena dotlej «še neznana Prešernova balada»! In če bi vso publikacijo pazljivo prečital, bi našel še to in ono. Menda celó prepričanje, da vendar ne kaže dalje svetu za ta je vati takih biserov Prešernove umetnosti, kakor je n. pr. «Lepa Vida»! Če že misli, da mora in sme «popravljati» Prešernovo besedo, naj to delo, kjer je brez nasilja za rimo in mero mogoče, opravi dosledno in naj ne pušča za seboj takih polovičarij, kakor je n. pr. «V Tomačovem»! Kak je tisk v ostalem, tega nisem raziskoval; od tega dela me je odvrnila zelo nerodna tiskovna pogreška, ki stoji kar v prvi kitici prve pesmi na prvi strani.

V šesti izdaji bi pač menda že lahko dobili vsega in pravega Prešerna; ker je poljudna, bo treba razmisliti, ali se naj vanjo vzamejo tudi slovenski prevodi Prešernovih nemških in latinskih pesnitev. Meni se zdi to z ozirom na namen te izdaje naravnost potrebno. Tedaj pa bo tudi čas, da se pisana mešanica «dodatka» nekoliko uredi. Mogoče bi bilo to v skupinah: 1. Pesmi, 2. Balade in romance, 3. Različne poezije, 4. Parizina; iz tretje bi se mogoče dali napisi izločiti kot posebna skupina. Urednik pa naj pogumno stopi izza Pintarjevega hrbta in prevzame odgovornost za svoje delo pred vsem svetom in ne samo pred nepoučenim založnikom. Dajmo vendar enkrat Prešernu, kar je njegovega, da se ne bo na Onem Svetu zmrda val nad našo zaostalostjo, češ, da pri nas, kakor za njegovih dni, še vedno «bukve vsak šušmar daje med ljudi». J. A. G.

Nedeljković Dušan, Orientacije saznavanja. Ulaz u teoriju saznavanja. Skoplje. Gj. Zekmaković i drug. 1923. 63 str.

Avtor razlikuje v uvodnih izvajanjih svoje razprave med «saznanjem» in «saznavanjem». «Saznati znači objasniti i dokazati što je već predloženo t. j. što je pronadjeno», dočim znači «saznavati tražiti i pronaći to nešto koje Logika docnije steže u svoj sistem». «Saznavanje» je avtorju identično z ustvarjanjem. «Teorija saznanja takva kakva je bila do danas, izlišna je, jer se nalazi na polju koje Logika svojim izučavanjem već iscrpljuje.» «Teorija saznavanja t. j. teorija pronalaženja univerzuma i nas, teorija stvaralačkog saznavanja, preparacije svakog objašnjavanja, dokazivanja, jedina legitimna teorija u ovom smislu, ne postoji.» Ustvariti tako novo teorijo in ji dati osnovne smernice, je namen Nedeljkovićeve razprave.